

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Кафедра фундаментальних та юридичних дисциплін факультету № 6

Лекція

**з навчальної дисципліни
«Поліцейська деонтологія»**

**обов'язкова компонента освітньої програми
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти**

за темою – Поліцейська деонтологія, як наука і навчальна дисципліна

262 Правоохоронна діяльність (правоохоронна діяльність)

Харків 2022

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 25.09.2023, №8

СХВАЛЕНО

Вченою радою
факультету № 6
Протокол від
25.08.2023, №5

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 22.09.2023, №8

Розглянуто на засіданні кафедри фундаментальних та юридичних дисциплін
дисциплін факультету № 6 ХНУВС, (протокол від 18.08.2023 №8)

Розробники:

1. Доцент кафедри фундаментальних та юридичних дисциплін факультету № 6
ХНУВС, доктор філософії за спеціальністю 081-Право, доцент Певко С. Г..

Рецензенти:

Зубенко Г.В. доцент кафедри конституційного, муніципального і міжнародного
права юридичного факультету Харківського національного університету ім.
В.Н. Каразіна, к.ю.н., доцент;

Марчук М.І. завідувач кафедри конституційного і міжнародного права
факультету № 4 Харківського національного університету внутрішніх справ,
д.ю.н., доцент

План лекції

1. Функції та принципи деонтології.
2. Місце деонтології у системі юридичних наук.

Рекомендована література:

Основна

1. Скакун О.Ф. Юридична деонтологія: Підручник. Х., 2015. 212с.
2. Управління органами Національної поліції України : підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. В. В. Сокурєнка ; [О. М. Бандурка, О. І. Безпалова, О.В. Джафарова та ін.; передм. В. В. Сокурєнка] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: Стильна типографія, 2017. 580 с.
3. Юридична деонтологія. Від навчання до практики: навч. посіб. /[Л. В. Радовецька, С. П. Ляковська, О. О. Тихомиров та ін.]. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2019. 296 с.
4. Юридична психологія: підручник / за заг. редакцією О.М. Бандурки; Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Майдан, 2018. 684 с.

Додаткова література:

1. Гавриленко О.А., Тетерич О.М. Моральні засади професії юриста // Вісник Університету внутрішніх справ. Вип. № 3-4. 2016. 109с.
2. Грищенко Н. В. Деонтологічна складова професійної підготовки працівника поліції //Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України: зб. наук. праць. Х.: ХНУВС. 2020. С.22-24.
3. Етикет і професійна етика поліцейського / В. М. Бєсчастний, Т. В. Кононенко, Т. М. Сабельникова ; М-во внутр. справ України, Донец. юрид. ін-т. Київ : ВД Дакор, 2019. 216 с.
4. Пендюра М. М. Про деякі актуальні аспекти запровадження у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання навчальної дисципліни поліцейська деонтологія// Актуальні проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: Матеріали круглого столу. Черкаси: ЧПБ імені

Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2019. С. 64 – 66.

Текст лекції

1. Функції та принципи деонтології.

Функції юридичної деонтології – це основні напрямки її теоретичного і практичного призначення, орієнтовані на якісне виконання юристом свого професійного обов'язку. Основні функції юридичної деонтології: 1) пізнавальна (онтологічна), або інформаційна – виражається в придбанні деонтологічних знань; пізнанні суті юридичної діяльності, характеру професійної поведінки юриста, норм-вимог та інших нормативів культури, якими він повинен керуватися; своєчасному ознайомленні з правовими актами, що відносяться до його діяльності. Важливо встигати стежити за оперативною інформацією, що стосується питань юридичної деонтології; 2) евристична – полягає в поглибленому пізнанні юридичної практики і розкритті нових закономірностей професійної поведінки юриста, «нарощуванні» нових знань, постійного вдосконалення моделі (стандарту) юридичної професії, нормативів культури юриста; 3) прогностична – виражається в розробці перспектив розвитку практичної юридичної діяльності, етично-правового збагачення обов'язку юриста-практика на основі адекватного відображення об'єктивних закономірностей функціонування держави і права, соціальної культури суспільства; 4) аксіологічна (аксіологія – вчення про цінності) – виражається в оцінці людських відносин і явищ соціальної дійсності, в уявленні про те, що таке добро і зло, справедливість і несправедливість. Предметом оцінки є поведінка юриста-професіонала, його вчинки, наміри, мотиви, особові якості; 5) ідеологічна – полягає у виробленні фундаментальних ідей (концепцій) про шляхи вдосконалення юридичної практики і професіоналізму юриста, розробці норм-рекомендацій і норм-вимог, норм-заборон і норм-дозволів для юристів різної спеціалізації, а також відношення до правової політики держави, яку вони покликані проводити в життя; 6) виховна – виражається у вихованні і самовихованні юриста згідно нормативів його професійної культури, стандартів юридичної професії; 7) прикладна – полягає в аналізі вчинків юриста, їх адекватності професійному обов'язку в ході юридичної діяльності, включаючи ступінь впливу різних видів стимулювання на його професійну практичну активність; у розробці практичних рекомендацій для вирішення проблемних ситуацій в юридичній діяльності та ін.

Принципи юридичної деонтології – це вихідні незаперечні вимоги, що пред'являються до професійної діяльності юриста, соціальні орієнтири його поведінки в різноманітних ситуаціях. До кола основних принципів юридичної деонтології відносяться: 1) принцип гуманності – означає шанобливе відношення до конкретної людини з урахуванням його індивідуальних особливостей, уміння поставити себе на місце клієнта і подивитися на ситуацію з його позиції, співпереживати йому, проявити милосердя, прийняти на себе частину його біди і болю, надати йому допомогу; 2) принцип справедливості – передбачає відповідність між практичною діяльністю юриста і його соціальним (і службовим) становищем, між заслугами і суспільним визнанням, між працею

і винагородою, цілями і засобами, їх досягнення, правами і обов'язками, злочином і покаранням та ін. Невідповідність в цих відносинах сприймається як несправедливість. Термін «юстиція» в перекладі з латинського означає справедливість, законність, походить від *jus* – право. Вже в самому терміні закладено вимогу до юриста бути справедливим. Праву належить провідна роль у забезпеченні соціальних гарантій (право на освіту, медичне обслуговування, пенсію в старості, соціальну безпеку особи та ін.), а також в припиненні різного роду порушень щодо справедливості (протекціонізму, незаслуженої привілейованої положення, злочинного збагачення і ін.). Несправедливим буде, якщо злочинець, виправданий судом, вважається невинним, а потерпілий стає потерпілим не тоді, коли його побили чи обікрали, а лише після винесення про те офіційної ухвали. За своєю суттю право означає застосування рівного масштабу до всіх людей; 3) принцип законності – полягає в тому, що при формуванні власних правил поведінки юрист повинен керуватися поточними законами, які мають відповідати праву, і діяти суворо у відповідності до них. Формально перед законом усі рівні, в тому числі ті, хто його застосовує; 4) принцип істинності – означає встановлення в кожній юридичній справі щонайповнішої достовірності. У пошуках істини юрист повинен бути чесним, перш за все перед самим собою, продумано і зважено здійснювати службово-професійні дії, підбирати юридичні факти. Порушення істинності на будь-якому етапі розгляду юридичної справи спричиняє його кінцеву безрезультатність. Істинність повинна виявлятися і у висновках в юридичній справі. Виключається недовомовленість і двозначність (і «так і ні»); 5) принцип плюралізму – виражається в терпимості до ідеологічних позицій клієнта, його ідейно-політичної (або релігійної) переконаності або партійної приналежності, до його соціального положення. Цей конкретний принцип юридичної деонтології ґрунтується на загальному принципі юриспруденції – прориті загальнолюдських духовних цінностей перед іншими міркуваннями соціального, ідейно-політичного, релігійного характеру. Юрист повинен керуватися приписами ст. 15 Конституції України: «Суспільне життя в Україні ґрунтується на принципах політичного, економічного і ідеологічного різноманіття. Ніяка ідеологія не може визнаватися державою як обов'язкова»; 6) принцип професійно-правової активності – означає цілеспрямовану діяльність юриста-професіонала по реалізації своєї компетенції правових норм, яка пов'язана з додатковими витратами часу, енергії. Працюючи в колективі і не ігноруючи його інтересів, юрист повинен уміти проявити ініціативу («хто, якщо не я»), самостійність, узяти відповідальність на себе, здатність швидко і безпомилково своєчасно ухвалити обґрунтоване конкретно-правильне рішення. Реалізація цього принципу можлива лише за наявності глибоких знань і певної майстерності, придбаної в результаті досвіду.

2. Місце деонтології у системі юридичних наук

З огляду на місце юридичної деонтології в системі юридичних наук, дана наука насамперед пов'язана з теоретико-історичними науками. Це пояснюється тим, що вона має стрижнем свого поглибленого вивчення професійно-правову

поведінку юриста, його професійну культуру, гармонійно сполучену з етичною, політичною, економічною, екологічною, психологічною, естетичною і інформаційною культурами. Проблематику юридичної деонтології можна вважати теоретико-правовою, але органічно пов'язаною з правовою етикою, правовою психологією, правовою політологією, правовою естетикою. Формування загальних закономірностей професійного кодексу юриста виражаються в з'єднанні психологічних, юридичних і інших соціальних (політичних, моральних, економічних, екологічних, етичних, естетичних) механізмів, що тісно взаємодіють на основі найважливіших структурних зв'язків правових принципів.

Вітчизняна юридична деонтологія стоїть перед багатьма складними питаннями, які поки що не вирішеними або недостатньо вирішені. Це закономірно, бо юриспруденція розвивається, переживає інформаційно-технічні зміни, у зв'язку з чим висувуються нові проблеми. Сьогодні формування юридичної деонтології досягло того рівня, при якому і для неї стає характерним процес диференціації, властивий розвитку юриспруденції в цілому. Загальні принципи і положення переломлюються при цьому в специфіці окремих юридичних сфер, напрямків і дисциплін і вже в такій опосередкованій формі стають основою для вироблення конкретних рекомендацій для юридичних працівників (наприклад, в правоохоронній сфері для працівників міліції, органів прокуратури, органів служби безпеки і т. ін.). Професія юриста незалежно від спеціалізації і різноманітності варіантів поведінки кожного з її носіїв, має єдині основи, схожі риси, які визначаються спільністю права, його єдністю, взаємозалежністю схвалюваних рішень в процесі практичної юридичної діяльності. При всій відмінності роботи нотаріуса від роботи слідчого прокуратури або органів внутрішніх справ, а останніх від роботи службовців соціального забезпечення, всі вони є юристами однієї співдружності, яка стоїть на варті законності і правопорядку, захисту і охорони прав і свобод громадян.

Юридична деонтологія має зв'язки і з іншими юридичними науками. Юридична деонтологія є вступною наукою і містить відомості, необхідні для поглибленого розуміння закономірностей юридичної діяльності слідчого, прокурора, судді, нотаріуса, адвоката і інших професій. У цьому сенсі її можна назвати загально підготовчою наукою, вступом до юридичної практики. Юридична деонтологія створює теоретичні основи для прикладних юридичних наук і учбових дисциплін: судової психології, судової етики, юридичної конфліктології тощо. У цьому сенсі її можна вважати своєрідною узагальнювальною теоретичною наукою, загальною частиною прикладних юридичних наук. Юридична деонтологія поповнює багаж юридичної науки і практики завдяки самостійному предмету дослідження, розвиває нові підходи, поставляє нову інформацію, що почерпнута з досягнень соціальних наук, і тим самим збагачує всю юриспруденцію як прикладну, так і теоретичну. У цьому сенсі її можна вважати самостійною теоретико-юридичною наукою, що утворилася на стику юриспруденції і інших суспільних наук.